

ภิกษุณี พุทธบริษัทที่ถูกลืม: วิเคราะห์การเกิดขึ้นของภิกษุณี*

BHIKKHUNI THE FORGOTTEN BUDDHIST COMPANYY:

AN ANALYSIS OF THE EMERGENCE OF BHIKKHUNI

นิกร ศรีราช, ชญณา ศิริภิรมย์, นพรุจ บุญเรือง

Nigorn Srirat, Chayanna Siripirom, Nopparuj Boonrueang

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author E-mail: nigorn003@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาความเป็นมาของภิกษุณี ความสืบเนื่องหรือความขาดสูญ และนำเสนอทางออกการรักษาพระพุทธศาสนาของภิกษุณี ผลการศึกษาพบว่า 1)ภิกษุณี คือสตรีที่ได้รับการอุปสมบทเป็นภิกษุณีจากสงฆ์ทั้งสองฝ่าย กล่าวคือภิกษุณีสงฆ์และพระภิกษุสงฆ์เมื่อได้รับการบวชจากสงฆ์สองฝ่ายแล้วจึงเป็นภิกษุณี ที่มีกฎระเบียบมากกว่าพระภิกษุสงฆ์คือมีศีลจำนวน 311 ข้อเป็นข้อปฏิบัติที่เข้มงวดในส่วน ของภิกษุณีสงฆ์ในฝ่ายมหายานมีจำนวนมากไม่จำกัด สามารถทำการบวชได้จากพระสงฆ์ และฝ่ายภิกษุณีสงฆ์ แต่ในฝ่ายเถรวาทไม่รับรองสถานะความสืบเนื่องหรือสืบต่อกันทำให้ ภิกษุณีสงฆ์นี้ขาดไปตั้งแต่สมัยพุทธกาลแล้ว 2) ไม่มีการรับรองสถานภาพความเป็นภิกษุณี ได้กล่าวคือไม่สามารถบวชภิกษุณีในพระพุทธศาสนาในบริบทของสังคมไทย 3)ทางออกที่จะบวชเป็นภิกษุณีได้ก็คือต้องไปอุปสมบทในต่างประเทศเท่านั้นแล้วกลับมาอยู่ในประเทศไทย การบวชเป็นแม่ชี อนาคตริก โจนผม นุ่งขาว ซึ่งก็มีไม่น้อยในประเทศไทย อาจจะเป็น ทางออกสำหรับสตรีเพศที่อยากประพฤติปฏิบัติจนสามารถบรรลุธรรมได้ และภิกษุณีเองก็ต้องทำหน้าที่มีการประกาศพระพุทธศาสนาเชิงลึกในประเทศไทยเพื่อเป็นการแสดงถึง จุดยืนในการเผยแผ่คำสอนของพระพุทธเจ้า

คำสำคัญ: ภิกษุณี; พุทธบริษัท; วิเคราะห์การเกิดขึ้น

Abstract

This article aimed at study the history of Bhikkhuni continuity or loss and to present a solution to the treatment of Buddhism for Bhikkhunies. The results of the study showed that 1. A Bhikkhuni is a woman who has been ordained as a nun by both Sangha, that is, a Bhikkhuni and a Monk. The Bhikkunies observe 311 precepts which is a strict practice for Bhikkhunies. The Mahayana Sangha, there is no limit. can be ordained from monks and Bhikkhuni but the Theravada side does not certify the status of continuity or succession, causing this Bhikkhuni Sangha to be absent since the Buddha's time. 2. There is no recognition of the status of a nun, that is, the Bhikkhunies can be ordained in Buddhism in the context of Thai society. 3. The only way to become a Bhikkuni is to go to ordain in a foreign country only and then come back to Thailand, to be ordained as an "Anakarik" nun with hair shaved, white clothes. which are not few in Thailand. This way may be a solution for transgender women who want to practice until they can attain enlightenment. The Bhikkhunies themselves have to do the duty of proclaiming Buddhism in depth in Thailand in order to show the point of disseminating the teachings of the Buddha.

Keywords: Bhikkhuni; Buddhist Company; Analysis of the Occurrence

บทนำ

คำว่า “ภิกษุณี” ถือเป็นนิยามศัพท์ที่อาจจะหมายถึงผู้ที่ผ่านกระบวนการในการบวชเป็นสิกขามานาในระยะเวลาที่กำหนดแล้วได้ขอการอุปสมบทเป็นพระภิกษุณีในพระพุทธศาสนาซึ่งภิกษุณีนี้นั้นก็ให้ความหมายโดยตรงก็คือเป็นสตรีเพศที่เข้ามาบวชมีการครองจีวรคล้ายกับพระภิกษุมีการถือศีล 311 ข้อตามพุทธบัญญัติที่พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้ตั้งแต่ 2600 กว่าปีที่ผ่านมาแล้วผู้เขียนมีความสนใจและความพยายามสนใจในการค้นคว้าศึกษาเรื่องของภิกษุณีเพราะได้อ่านงานของหลายๆท่านที่เขียนวิพากษ์วิจารณ์หรือให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ เกี่ยวกับการเกิดขึ้นของภิกษุณีทั้งในฝ่ายมหายานและฝ่ายเถรวาทซึ่งในฝ่ายมหายานนั้นก็มีความที่จะพอรับได้ในการที่จะสืบต่อหรือว่าให้การอุปสมบทต่อไปได้แต่ในฝ่ายเถรวาทโดยเฉพาะในประเทศไทยนั้นมีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่ออกมาเพื่อเป็นการห้ามไม่ให้บวชหรืออุปสมบทแก่นางภิกษุณีเพราะฉะนั้นในจุดนี้ผู้เขียนเองจึงสนใจและพยายามสืบค้นเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์มากขึ้นในส่วนของภิกษุณีสงฆ์ในประเทศ

ไทยเห็นว่าจะมีที่ตั้งอยู่ประมาณ 2 แห่งใหญ่ ๆ ก็คือที่จังหวัดนครปฐมและล่าสุดมีการอุปสมบทในจังหวัดสงขลาจนเกิดการพิพาทว่าไม่ให้มีการอุปสมบทซึ่งการอุปสมบทที่จังหวัดสงขลานั้นถือว่าเป็นการบวชเป็นโมฆะได้มีการออกกฎหมายมหาเถรสมาคมส่งผลให้การรับรองต่าง ๆ ไม่เกิดขึ้น แต่หลักฐานทางประวัติศาสตร์จารึกไว้ว่าการก่อตั้งว่าพระภิกษุณีเถรวาทขึ้นในประเทศไทยยังไม่ปรากฏชัดหรืออาจจะเคยมีหรือไม่เคยมีก็ยังไม่ปรากฏชัดแต่ที่รู้ก็คือว่าไม่มีการรองรับหรือรับรองจากมหาเถรสมาคมแต่โดยพฤตินัยการที่อุบาสิกามีศรัทธาโกณผม/นุ่งขาวห่มขาวถือศีลปฏิบัติธรรม 8 ข้อซึ่งเรียกโดยทั่วกันไปว่าแม่ชีเสียมากกว่าซึ่งแม่ชีจะอยู่ในสำนักวัดซึ่งแยกเป็นเอกเทศจากภิกษุสงฆ์ในส่วนของกรพยายามรื้อฟื้นการบวชภิกษุณีในเถรวาทโดยกระทำการบวชภิกษุณีมหายานและกล่าวว่าภิกษุณีฝ่ายมหายานนั้นสืบวงศ์ภิกษุณีสงฆ์มาแต่ฝ่ายเถรวาทก็ยังมีข้อขัดแย้งทำให้ไม่มีการยอมรับภิกษุณีในประเทศไทยผู้เขียนจึงได้พยายามรื้อฟื้นแนวคิดเก่า ๆ ในการกำเนิดนางภิกษุณีเพื่อให้เกิดประโยชน์ในแวดวงวิชาการต่อไป

ความเป็นมาของภิกษุณี/ความเท่าเทียมระหว่างสตรีและบุรุษ

ในอดีตกาล ในยุคสมัยที่ประชาชนในประเทศอินเดียยังไม่ได้รู้จักพระสัมมาสัมพุทธเจ้ารวมถึงพระธรรมคำสั่งสอนของพระองค์มาก่อน เนื่องจากในครั้งนั้นศาสนาที่แพร่หลายและเป็นที่รู้จักกันดีในดินแดนชมพูทวีป คือศาสนาพราหมณ์และศาสนาเชน ศาสนาพราหมณ์ที่เป็นศาสนาซึ่งมีประชาชนให้ความเลื่อมใสศรัทธาจำนวนมากที่สุด มีบทบาทเหนือวิถีชีวิต วัฒนธรรมของสังคมอินเดียมาอย่างยาวนานนับพันปี ก่อนที่พุทธศาสนาจะถือกำเนิด ซึ่งนับว่าอินเดียเป็นประเทศที่เก่าแก่ที่สุดประเทศหนึ่งของโลก เคียงคู่กับจีน อียิปต์ มีอารยธรรมที่เก่าแก่มากมาย ผืนดินแห่งนี้เปรียบเสมือนหัวใจของโลกเพราะที่นี่มีศาสนาเกิดขึ้นหลายศาสนา ผลิตระสกลหล่อเลี้ยงจิตใจประชากรหลายส่วนของโลก ศาสนาที่เกิดขึ้นในแผ่นดินส่วนนี้ คือ ศาสนาพราหมณ์ หรือฮินดู พุทธศาสนา ศาสนาเชน ศาสนาซิกข์ รวมทั้งลัทธิที่เกิดขึ้นใหม่ เช่น บาไฮ และไซบาบา เมื่อรวมผู้นับถือศาสนาที่เกิดขึ้นในอินเดีย มีมากถึง 1,500 ล้านคนทั่วโลก คำว่า “อินเดีย” (India) เป็นคำใหม่ ในยุคก่อนพุทธกาล ถูกเรียกว่า “ชมพูทวีป และภารตประเทศในภาษาสันสกฤต (กรณฺา เรื่องอุไร กุศลาคัย, 2538) พระพุทธศาสนาไม่ใช่ศาสนาแรกหรือลัทธิต้น ๆ ที่เกิดขึ้นในประเทศอินเดียหรือเนปาลซึ่งเมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้ได้แล้วทรงเผยแผ่พุทธศาสนาในดินแดนพุทธภูมิตั้งแต่วิสาขาคะฤททนีเป็นต้นไปพระองค์ก็ใช้ความวิริยะอุตสาหะที่จะเผยแผ่คำสอนในทางพระพุทธศาสนาให้ประชาชนทั่วไปได้ปฏิบัติและประพฤติดนได้บรรลุธรรมเป็นอย่างมากซึ่งพระองค์ก็ได้บัญญัติถึงบริษัของพระองค์มีอยู่ 4 ประการด้วยกันซึ่งได้แก่ภิกษุภิกษุณีอุบาสกและอุบาสิกาซึ่งทำหน้าที่ในการขับเคลื่อนให้พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้านั้น

เป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและสามารถดำรงอยู่ได้ถึง 50 ปี ในยุคของการเผยแผ่พุทธศาสนาช่วงแรก ๆ นั้นพระพุทธเจ้าใช้การแสดงธรรมโดยให้ทุกคนเห็นหลักของความจริงแท้หรือเรียกว่าอริยสัจ และพยายามที่จะสอนในลัทธิที่มีความเข้าใจผิดต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการล้างบาปที่แม่น้ำคงคา การใช้การบูชาัญญ การบูชาไฟ แม้กระทั่งความเท่าเทียมกันของชนชั้นวรรณะที่ในประเทศอินเดียประกอบด้วยชนชั้นวรรณะ โดยสามารถโยงไปถึงว่า “ความแตกต่างโดยพื้นฐานที่สุดของสังคมอินเดีย ที่แยกออกเป็น 2 ส่วน คือ “อารยัน (Aryans) และ ดรಾವิเดียน (Dravidians) โดยที่เป็นชาวอารยันเกือบ 72เปอร์เซ็นต์ ขณะที่ชาวดรಾವิเดียนมีเพียง 28 เปอร์เซ็นต์ ชาวอินเดียตอนเหนือขึ้นสืบเชื้อสายมาจากอารยัน ขณะที่ชาวอินเดียตอนใต้สืบเชื้อสายมาจากดรಾವิเดียน ภาษาพูดใน 5 รัฐ ทางตอนใต้ของอินเดียถือว่าเป็นภาษาดรಾವิเดียน ส่วนภาษาที่ใช้พูดกันมากที่สุดทางตอนเหนือก็ถือว่าเป็นภาษาอารยัน อีกทั้งตัวอักษรโดยทั่วไปในภาษาอารยันจะแตกต่างจากตัวอักษรของชาวดรಾವิเดียน และชาวอินเดียก็ยังแบ่งแยกตนเองด้วยสำเนียงภาษาของทางเหนือและทางใต้อีกด้วย” (จำนงค์ ทองประเสริฐ, 2513) ซึ่งมีการแบ่งแยกวรรณะไว้ตามศาสนาพราหมณ์ให้ความหมายเกี่ยวกับระบบวรรณะที่มีความหมายตามที่ปรากฏว่า คนในชมพูทวีปนั้นแบ่งเป็น 4 จำพวก เรียกว่า “วรรณะ” ได้แก่

- (1) กษัตริย์จำพวกเจ้า มีฐานะทางรักษากันเมือง
- (2) พราหมณ์จำพวกเล่าเรียน มีฐานะทางฝึกสอนและทำพิธี
- (3) แพศย์จำพวกพลเรือน มีฐานะทางทำนาค้าขาย
- (4) ศูทร จำพวกคนงาน มีฐานะรับจ้างทำการงานกรรมกร
- (5) จันทาล คือ การผสมผสานระหว่างวรรณะที่ต่างกัน จำเป็นต้องมีอาชีพในการขอทานเท่านั้น

และความเท่าเทียมกันระหว่างผู้หญิงและผู้ชายซึ่งในประเทศอินเดียนั้นถือว่ามี การเอาเปรียบสตรีเพศเป็นอย่างมากแม้กระทั่งการแต่งงานก็จะให้ผู้หญิงไปขอผู้ชายและในการ ทำมาหากินนั้นส่วนใหญ่ก็จะเป็นผู้หญิงมีงานทำซึ่งในอินเดียยุคก่อนมีการกดขี่ข่มเหง ทางสังคมในการสตรีเพศเป็นอย่างมากพระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนให้มีความเท่าเทียมกันใน สังคมไม่ว่าจะเป็นสตรีเพศหรือว่าบุรุษเพศไม่ว่าจะเป็นวรรณะใดก็ตามก็จะให้มีความเท่า เทียมกันเพื่อเป็นภาชนะรองรับพระรัตนตรัยและคำสอนที่พระองค์ได้ตัดไปเพื่อให้ทุกคน สามารถที่จะพ้นทุกข์ได้ไม่แบ่งชั้นวรรณะ

สำหรับในเรื่องของความเท่าเทียมทางเพศนั้น ขณะนี้ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ ได้ ผ่าน พ.ร.บ. ความเท่าเทียมทางเพศ และอยู่ ระหว่างประกาศใช้เป็นกฎหมาย ภายหลังจาก ที่ได้มีการพยายามเสนอร่างกฎหมายดังกล่าวมาหลายครั้ง ทั้งนี้ยืนยันสิ่งใดที่สามารถ ดำเนินการได้จะเร่งดำเนินการให้ได้ภายในรัฐบาลชุดปัจจุบัน โดย พ.ร.บ. ดังกล่าวน่าจะมี

ส่วนช่วยเสริมความพยายามในการผลักดันให้สตรีมีโอกาสและความเท่าเทียม กับบุรุษเป็น อย่างมีประสิทธิภาพและส่งผลเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น เพศสภาพของสตรีไทยในมนทัศน์ พระพุทธศาสนา คือ พระพุทธเจ้าตรัสสอนเองผู้หญิงและผู้ชายเกี่ยวข้องกับบริบทสังคมที่ เกิดขึ้น อาทิ ในพระวินัย, พระสูตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชาดกซึ่งเป็นนิทานพื้นบ้านต่าง ๆ ภายใต้วาทะที่ว่า โลกียะแบ่งเป็น 2 ปีก ปีกหนึ่งกตคือ กตขีผู้หญิง ซึ่งเป็นการสืบทอด วัฒนธรรมอินเดียเพิ่มเข้ามาในคัมภีร์ พระพุทธศาสนา ส่วนอีกปีกหนึ่งเป็นเนื้อหาสาระอัน ปลดปล่อยผู้หญิง นั่นคือทำที่อันแท้จริงของ ศาสนาพุทธ

สรุปในส่วนเบื้องต้นคำว่า ภิกษุณี คือพระที่ได้รับการบวชจากสงฆ์ทั้งสองฝ่าย กล่าวคือภิกษุณีสงฆ์และพระภิกษุสงฆ์เมื่อได้รับการบวชจากสงฆ์สองฝ่ายแล้วจึงเป็นภิกษุณี ที่มีภุระเปียบมากกว่าพระภิกษุสงฆ์เสียอีกคือมีศีลจำนวน 311 ข้อเป็นข้อปฏิบัติที่เข้มงวด ในส่วนของภิกษุณีสงฆ์ในฝ่ายมหายานมีจำนวนมากไม่จำกัด สามารถทำการบวชได้จาก พระสงฆ์และฝ่ายภิกษุณีสงฆ์ แต่ในฝ่ายเถรวาทถือว่าอาจจะมองว่าไม่มีความเกี่ยวเนื่องหรือ สืบต่อกันทำให้ภิกษุณีสงฆ์นี้ขาดไปตั้งแต่สมัยพุทธกาลแล้วจึงถือว่าเป็นการอุปโลกน์ขึ้นมา แต่กระนั้นถ้ามองถึงหลักประโยชน์ในการรักษาพระพุทธศาสนาแล้วการที่มีพุทธบริษัทที่ เข้มแข็งนั้นก็ถือว่าเป็นการดีเหมือนอย่างคำที่ว่า “ถ้ามาดีเราก็ตีใจถ้าไปดีเราก็ตบใจอย่า อยู่อย่างกาฝากอย่างเร็ว” นั่นถือว่าเป็นหัวใจที่ทำให้เกิดประโยชน์ในทางพระพุทธศาสนา เป็นอย่างมาก

ความสืบเนื่องหรือความขาดสูญ

การประกาศว่า “นางภิกษุณีหมดสาบสูญขาดเชื้อสายมานานแล้ว เมื่อนางภิกษุณี ผู้รักษานขบธรรมนิยมสืบต่อสามเณรีไม่มีแล้ว สามเณรีผู้บวชสืบต่อมาจากภิกษุณีก็ไม่มี เป็นอันเสื่อมสูญไปตามกัน ห้ามไม่ให้พระเณรทุกนิกายบวชหญิงเป็นภิกษุณีเป็นสิกขมานา และเป็นสามเณรีตั้งแต่นี้ไป” ประกาศแต่วันที่ 18 มิถุนายน 2471 (กรมหลวงชินวราลริวัฒน์ , 2471) เหตุการณ์ที่ดูเหมือนว่า ประเทศไทยจะรู้จักภิกษุณีมากขึ้น ทั้งในทางบวกและทาง ลบ

จริงๆ แล้วมีความคิดต่างอยู่สองฝ่ายด้วยกันคือในฝ่ายสงฆ์เถรวาทในประเทศไทยมีความ คิดว่าภิกษุณีในประเทศไทยนั้นไม่มีความสืบต่อกันมาตั้งแต่อดีตที่พระพุทธเจ้าทรง บัญญัติครุธรรม 8 ประการมีดังนี้

ครุธรรม 8 ประการ (อง. อฎฐก. (ไทย) 23/51/334-337)

1. ภิกษุณีอุปสมบทแล้ว 100 ปี ต้องกราบไหว้ ลูกรับ ทำอัญชลีกรรม สามิจิกรรม แก่ภิกษุที่อุปสมบทในวันนั้น
2. ภิกษุณีไม่พึงอยู่จำพรรษาในอาวาสที่ไม่มีภิกษุ

3. ภิกษุณีต้องหวังธรรม 2 ประการ คือ ถ้ามวันอุโบสถ 1 เข้าไปฟัง คำสั่งสอน 1 จากภิกษุสงฆ์ทุกกึ่งเดือน
4. ภิกษุณีต้องธรรมที่หนักแล้ว ต้องประพาศูปกษมาณต์ในสงฆ์ 2 ฝ่าย
5. ภิกษุณีอยู่จำพรรษาแล้ว ต้องปวารณาในสงฆ์สองฝ่าย โดยสถานทั้ง 3 คือ โดยได้เห็น โดยได้ยิน หรือโดยรังเกียจ
6. ภิกษุณีต้องแสวงหาอุปสัมปทาในสงฆ์ 2 ฝ่าย เพื่อศึกษานาผู้มีสิกขาอันศึกษาแล้ว ในธรรม 6 ประการครบ 2 ปีแล้ว
7. ภิกษุณีไม่พึงคำ บริภาษภิกษุ โดยปริยายอย่างใดอย่างหนึ่ง
8. ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ปิดทางไม่ให้ภิกษุณีทั้งหลายสอนภิกษุ เปิดทาง ให้ภิกษุทั้งหลายสอนภิกษุณี

โดยเฉพาะข้อที่ 1 ที่ว่าภิกษุณีแม้อุปสมบทแล้ว 100 พรรษา ก็จะต้องแสดงความเคารพแก่ภิกษุแม้ จะพึงอุปสมบทนั้น นอกจากเหตุผลแห่งการล้อมรั้วป้องกันความเสื่อมสูญของพระสัทธรรมและเพื่อถอดถอนอิตตา คือ อติมานะ ความถือตัวจัด เช่น ชัดตียมานะแล้ว ค่านิยมของสังคมอินเดียขณะนั้น ยังไม่ยอมรับนักบวชสตรี เพราะฐานะของสตรีในทางสังคมมีฐานะด้อยกว่าบุรุษอยู่ จึงไม่ทรงอนุญาตให้ ภิกษุสงฆ์ให้ภิกษุณีอยู่ในฐานะอุปสัมปັນบันของภิกษุและเกิดขึ้นหลังภิกษุสงฆ์เกิด แม้พระนางปชาบดีโคตมีเมื่อได้อุปสมบทแล้วทูลพระพุทธเจ้าขอให้ภิกษุกับภิกษุณีเคารพกันตามพรรษา พระพุทธเจ้าก็ไม่ทรงอนุญาต โดยตรัสว่าแม้แต่อัญเดียรถีย์ทั้งหลายก็ไม่กระทำกัน เพราะเจ้าลัทธิอื่น เช่น พวกนิครนถ์คอยหาที่จะโจมตีกัดและข่มพระพุทธศาสนาอยู่แล้ว จึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้าม ไม่ให้ภิกษุและภิกษุณีให้ของขบฉันแก่นักบวชนิครนถ์ที่คอยจ้องจับผิดพระพุทธเจ้าอยู่ตลอดเวลา นั้น ด้วยมือตนเองทรงปรับอาบัติผู้ฝ่าฝืนการบัญญัติครุธรรมข้อนี้มีวัตถุประสงค์สำคัญอีกประการหนึ่งคือ พระพุทธเจ้าทรงตระหนักในการขจัดความถือตัวจัดคืออติมานะของผู้ออกบวชจากวรรณะสูง เช่นวรรณะกษัตริย์และวรรณะพราหมณ์ เนื่องจากพระพุทธศาสนาคือระบอบแห่งการถอนมานานุสัยหรือ อติมานะ

ถึงกระนั้นผู้เขียนมองว่า ในบริบทของชาวอินเดียสมัยก่อนไม่ได้ให้การยอมรับสิทธิผู้หญิงในการที่จะมาเป็นผู้นำปกครองในส่วนของกษัตริย์หรือว่าในส่วนที่เป็นผู้นำ ในยุคนั้นคิดง่าย ๆ ว่า สิ่งใดโดนตีหรือเขียน มีอยู่ 4 อย่างคือ **ควาย ทาส กลอง สตรี** เหมือนจะโดนกดขี่อยู่พอสมควรแม้แต่พระพุทธเจ้าเองจะให้ความเท่าเทียมกันระหว่างเพศ ชน ชั้น วรรณะ หรือชาติกำเนิดต่าง ๆ แต่กระนั้นในประเทศอินเดียก็ยังมองว่าผู้หญิงมีความด้อยกว่าผู้ชาย ซึ่งจะแตกต่างจากทั่วโลกซึ่งมีความให้ความเท่าเทียมกันระหว่างผู้ชายกับผู้หญิงโดยเฉพาะเมื่อย้อนมาถึงที่ประเทศไทยเราจะสังเกตได้ว่าสมัยก่อนก็เป็นลักษณะคล้าย ๆ กับประเทศอินเดีย (อนุรักษนิยม) แต่ในปัจจุบันนี้คำว่าข้างเท่าหน้าข้างเท่าหลังนี้แทบจะไม่มองไม่

เห็นเลยเป็นการเคารพสิทธิมนุษยชนก็คือทุกคนเป็นมนุษย์มีร่างกายและจิตใจเท่ากันไม่มีการข่มเหงเหมือนในสมัยก่อนเพราะฉะนั้นแล้วสิทธิมนุษยชนตอนนี้เป็นเรื่องที่ควรกลับมาพิจารณาอ่านอีกทีว่า เมื่อไม่สามารถรับรองสถานภาพความเป็นภิกษุณีได้แล้วคือไม่สามารถบวชภิกษุณีในพระพุทธศาสนาในบริบทของสังคมไทยได้มีทางออกอย่างไร ผู้เขียนมองว่าอาจจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการยอมรับและขนบธรรมเนียมประเพณีของไทยที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนานไม่สังเกตว่ามีภิกษุณีท่านใดที่จะมีความโดดเด่นหรือว่าสามารถสืบทอดความเป็นภิกษุณีมาจนถึงปัจจุบันจนกระทั่งมีภิกษุณีท่านหนึ่งก็คือท่านธัมมันทาซึ่งออกมาตีแผ่หรือว่ามาขยายนิยามศัพท์ของคำว่าภิกษุณีให้ชาวโลกได้รับทราบซึ่งท่านได้ศึกษาอย่างจริงจังตั้งแต่ถึงกระนั้นแล้วความเข้าใจของชนทั่วไปก็อาจจะมองว่าอาจภิกษุณีก็คือเป็นเพียงคนถือศีลเช่นเดียวกันกับอุบาสิกที่เข้าวัดปฏิบัติธรรมทุกวันพระเท่านั้นและไม่มีความหมายของพระมหาเถรสมาคมที่จะรองรับจึงยอมไปถึงข้อกฎหมายที่รองรับในเรื่องของภิกษุณีพระพุทธศาสนานั้นก็ถ้าไม่มีกฎหมายรองรับก็จะอาจจะถือว่าไม่ได้เป็นพระภิกษุณีในพุทธศาสนาอย่างแท้จริง

ให้สามเณรเรียกขึ้นเพื่อเป็นภิกษุณีในพุทธศาสนานั้นถือว่าไม่ชัดเจนในการสืบทอดกันได้จะมีความแตกต่างแต่ในฝ่ายฝ่ายหนึ่งก็มองว่าบริษัท 4 ของพระพุทธเจ้าท่านประกอบด้วยพระภิกษุภิกษุณีอุบาสกอุบาสิกาพระพุทธเจ้าสอนให้รู้จักความเท่าเทียมกันในสังคมไม่ว่าจะเป็นการบรรลุลัทธิหรือว่าการตรัสรู้ธรรมต่างๆไม่จำเป็นจะต้องเลือกเพศเลือกวัยเลือกชนชั้นวรรณะแต่อยู่ที่บุญบารมีที่สั่งสมอบรมมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันก็สามารถที่จะมีความเท่าเทียมกันในการบรรลุลัทธิซึ่งพระพุทธองค์เองก็เน้นในการที่จะให้หมู่สัตว์หลุดพ้นไปจากโลกคือพ้นจากทุกข์โดยการเผยแผ่คำสอนของพระองค์คือความจริงและเมื่อความจริงถึงแก่ประชาชนแล้วความเป็นภิกษุภิกษุณีอุบาสกอุบาสิกานั้นก็สามารถที่จะบรรลุลัทธิได้หมดเป็นการตัดสินใจว่าทฤษฎีหรือว่าหลักธรรมของพระพุทธองค์นั้นนำมาใช้ได้จริงมีผลที่เป็นประโยชน์อย่างแท้จริงเปิดรับการถกเถียงกันในส่วนนี้จึงเป็นสิ่งที่ยังคงอยู่ในสังคมไทยไม่มีการยอมรับภิกษุณีโดยเฉพาะมติของมหาเถรสมาคมซึ่งตัดสินใจไม่ให้มีการบวชสามเณรีหรือภิกษุณีในประเทศไทยนั้นถือว่าเป็นคำตัดสินเด็ดขาดที่พระภิกษุฝ่ายเถรวาทในประเทศไทยเราไม่ให้การยอมรับแล้วทางออกคืออะไรต้องดูกันอีกต่อไป

เมื่อเชื่อมโยงมาถึงส่วนมหาเถรสมาคมซึ่งเป็นองค์กรปกครองสูงสุดมีความหมายก็คือจะหมายถึงองค์กรปกครองสูงสุดของคณะสงฆ์ไทยไม่ว่า จะเป็นมหานิกาย ธรรมยุติก หรือมหายานก็ตามต้องอยู่ใต้การปกครองของ “มหาเถรสมาคม” ซึ่งมีการปกครองแบบธรรมาธิปไตย (กอรปด้วยกฎหมาย, กฎมหาเถรสมาคม, พระธรรมวินัย) ซึ่งมีผู้บังคับบัญชาสูงสุดคือพระสมเด็จพระสังฆราชเป็นผู้บังคับบัญชามีการส่งตรงมาถึงเจ้าคณะหน เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด อำเภอเจ้าคณะตำบล จนถึงเจ้าอาวาสและพระสังฆาธิการเป็นผู้ปฏิบัติตามแนวคำสอนของมตมหาเถรสมาคมโดยมีหน่วยงานที่มีความสำคัญคือเลขาธิการ

มหาเถรสมาคมได้แก่สำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติในการช่วยตอบสนองในการบริหารจัดการกิจกรรมพุทธศาสนาให้แก่พระสงฆ์อำนวยความสะดวกให้พระสงฆ์มีความเรียบร้อยดีงามซึ่งขณะนั้นได้มีเรื่องของภิกษุณีหลังจากที่มีมติไม่มีเหตุการณ์ให้บวชสามเณรีหรือที่สุดในประเทศไทยแล้วถือว่าเป็นความเคร่งครัดของมหาเถรสมาคมก็ไม่มีใครกล้าที่จะบวชหรือจัดกิจกรรมเกี่ยวกับภิกษุณีถึงแม้จะมีสำนักภิกษุณีอยู่ในบางแห่งที่จังหวัดนครปฐมหรือที่ภาคใต้มีสำนักภิกษุณีก็นั่นเองก็ไม่ได้มีการรับรองแม้กระทั่งคำนำหน้าในการจดทะเบียนบ้านหรือบัตรประชาชนต่างก็ไม่สามารถที่จะใช้คำว่าภิกษุณีได้เป็นส่วนที่น่าสนใจในตรงนี้แล้วทางออกที่จะบวชเป็นภิกษุณีได้ก็คือต้องไปต่างประเทศเท่านั้นแล้วถ้าบวชเป็นแม่ชีจะได้สิทธิเท่าเทียมกับความเป็นชุดพิเศษหรือไม่ก็ตอบว่าไม่ได้เพราะว่าหลักของศีลนั้นมีความแตกต่างกันอยู่มากแม่ชีใช้ประพจน์ศีลเพียง 8 ข้อแต่ภิกษุณีใช้ประพจน์ศีล 311 ข้อมีความแตกต่างกันแล้วจุดมุ่งหมายก็อาจจะมีความแตกต่างกันอยู่มากข้อสิกขาบทต่าง ๆ ที่เคยบัญญัติมาในอดีตถ้านำมาใช้แล้วอาจจะไม่สอดคล้องกับยุคปัจจุบันก็ได้ถ้าวิเคราะห์ให้ดีก็อาจจะเป็นความยากลำบากแต่ด้วยมีภิกษุณีที่มีความรู้บางส่วนอาจจะพาดพิงถึงแม่ชีภิกษุณีธัมมกันหาหรือรองศาสตราจารย์ ดร. ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ซึ่งเป็นผู้เรียกร้องสิทธิในความเป็นภิกษุณีก่อนหรือมีความรู้ในการที่จะออกมาพูดนั้นก็อาจจะเป็นการเพิ่มทางสังคมแต่ก็อาจจะไม่เกิดความเปลี่ยนแปลงในระบบของสังคมไทยขึ้นเมื่อมีข่าวขึ้นมาก็อาจจะสนใจสักพักหนึ่งแล้วก็เมื่อกฎหมายไม่ได้มีข้อบัญญัติรับรองเรื่องของภิกษุณีก็นับเป็นการวางเฉยนิ่งเฉยในส่วนของการกฎหมายโดยเฉพาะอย่างยิ่งมหาเถรสมาคมนั้นถือว่าเป็นหน่วยงานหลักเป็นองค์กรหลักที่วางกติกายกนโยบายเมื่อวางไว้เป็นอย่างไรรู้ก็ต้องการปฏิบัติตามแบบนั้นอันนี้กล่าวถึงเฉพาะในประเทศไทย

ถ้าจะมองถึงประโยชน์ประโยชน์ไว้ 3 ประการดังนี้คือแล้วก็ต้องถอยย้อนไปอีกว่าการมีภิกษุณีในประเทศไทยนั้นมีโทษหรือเป็นประโยชน์อย่างไรต้นประโยชน์ผู้อื่นได้ประโยชน์สูงสุดได้ก็คือ ประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น และประโยชน์สูงสุดคือพระนิพพานและภาษาบ้าน ๆ แล้วภิกษุณีในประเทศไทยมีประโยชน์อย่างไร ก็คงตอบว่า ทำประโยชน์ได้ทุกด้านแต่ต้องยอมรับในข้อพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่จำเป็นต้องวางภิกษุณีไว้นอกพินัยกรรมของคณะสงฆ์ ข้อแตกต่างหรือสิทธิในส่วนนี้มีมานานเหลือเกินยากที่จะแก้ไขได้

ถ้ามีภิกษุณีแล้วมีข้อดีข้อเสียอย่างไร ?

การทำประโยชน์ภิกษุณีในครั้งพุทธกาล หลังจากทำประโยชน์ของตนสำเร็จแล้วคือได้บรรลุอรหัตผลแล้วแม้การบรรลุของภิกษุณีแต่ละรูปจะต่างกันเพียงเวลาบรรลุบางรูปบรรลุเร็ว บางรูปบรรลุช้า แต่ภิกษุณีทุกรูปก็มีบทบาทในการช่วยทำประโยชน์ต่อส่วนรวม

ตามกำลังความสามารถเช่น มหาปชาบดีโคตมีเถรีทำประโยชน์ด้วยการเป็นปวัตตินี(พระอุปัชฌาย์ของภิกษุณี) และทำหน้าที่เป็นหัวหน้าของภิกษุณีให้คำแนะนำแก่ภิกษุณีและสตรีที่มาสนทนาด้วย ทำให้สตรีหลายคนเกิดความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาถึงกับอุทิศตนบวช ดังนั้นเหล่าภิกษุณีเมื่อทำประโยชน์ส่วนตนสำเร็จแล้วก็หาได้ทอดทิ้งสังคมไม่ยังทำประโยชน์แก่ส่วนรวม (พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตโต, 2544)

มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความเห็นไว้ว่า “สตรีในอินเดียได้ทูลขออุปสมบทเพราะความเลื่อมใสศรัทธาธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้า เมื่อได้รับการอุปสมบทแล้วภิกษุณีต้องประสบปัญหาเกี่ยวกับการประพฤติตามพระวินัยที่เข้มงวดยากต่อการปฏิบัติและความยุ่งยากจากสภาวะธรรมชาติทางของสตรีเอง เช่น สตรีต้องมีรอบเดือน ทำให้เกิดความรังเกียจเดียดฉันท์แก่ผู้พบเห็น และความอ่อนแอทางสรีระของสตรี ความเสื่อมโทรมของพระพุทธศาสนาหลังจากพระพุทธองค์ปรินิพพาน ปรากฏว่าภิกษุภิกษุณีมีความประพฤติย่อหย่อนในข้อวัตรปฏิบัติ และการถูกบีบคั้นจากระบบเก่าทั้งยังไม่ได้รับการส่งเสริมจากราชสำนักทำให้พุทธบริษัทสี่ได้เสื่อมสูญไปจากอินเดีย แต่ความเสื่อมสูญของบริษัทอื่น ๆ ได้รับการรื้อฟื้นให้กลับมาโดยไม่ยากนัก ส่วนภิกษุณีบริษัทยากที่จะให้กลับคืนมาได้” (ปาริชาติ สุวรรณบุบผา, 2545)

ทางออกการรักษาพระพุทธศาสนาของภิกษุณี

สิทธิมนุษยชน หรือ มายาคติที่ผู้หญิงอยากบวชพระ

ข้อโต้แย้งในส่วนของภิกษุณี หรือ สถานะของภิกษุณีค่อย ๆ เกิดขึ้นตามยุคตามสมัย ไม่มีที่สิ้นสุด โดยที่ถ้าเป็นฝ่ายมหายานในประเทศต่าง ๆ ที่มีพระพุทธศาสนายังพอรับได้ แต่ในประเทศไทยไม่มีการยอมรับการบวชเป็นภิกษุณีเลย ถ้าเราย้อนไปในสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้ามองภิกษุณีอย่างไร ผู้เขียนมองว่า ถึงแม้จะเป็นสิทธิของสตรีเพศในการที่จะบวชมาแล้วสามารถบรรลुरुธรรมได้เช่นกับบุรุษเพศ แต่กระนั้น ในสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าเมื่อทรงประกาศพระศาสนาแรก ๆ คงมีกลุ่มที่โจมตีศาสนาพุทธมีมาก ถ้ามีภิกษุณี(ผู้หญิง)ในพุทธศาสนาแล้ว ก็มีข้อครหาไม่สิ้นสุดว่า ศาสนานี้ที่อ้างว่าประพฤติพรหมจรรย์ (ไม่เกี่ยวข้องด้วยเรือน) แต่ก็ยังมีผู้หญิงมาบวชได้

สถานะของภิกษุณีต้องมีกฎหมายรองรับสถานภาพสังคมไทยจากอดีตจนถึงปัจจุบันนั้น ส่วนใหญ่จะรับรู้หรือยอมรับเฉพาะผู้ชายที่ได้รับการอุปสมบทเป็นภิกษุ หรือพระภิกษุสงฆ์เท่านั้น แม้ว่าสตรีในสังคมไทยมีความต้องการ ที่จะศึกษาธรรมะ การปฏิบัติธรรม รวมทั้งการปฏิบัติตนตามหลักคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ตาม อีกทั้งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนา และย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติตามศาสนธรรม ศาสนบัญญัติ หรือปฏิบัติพิธีกรรม

ตามความเชื่อถือของตน เมื่อไม่เป็นปฎิบัติต่อหน้าที่ของพลเมือง และไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน” (ภิกษุณีธัมมนันทา, 2004; อภิญญา ฉัตรช่อฟ้า, 2562) ถึงแม้ในต่างประเทศจะมีการบวช/การอุปสมบทภิกษุณีในประเทศต่างๆ แต่ว่าในประเทศไทยของเราไม่มีการยอมรับโดยเฉพาะองค์กรสูงสุดก็คือมหาเถรสมาคมไม่มีการให้การอุปสมบทแก่ภิกษุณีถือว่าเป็นการขาดสูญไปตั้งแต่สมัยที่พระพุทธเจ้าได้ประทานลงไปแล้วจึงถือว่าไม่มีการสืบทอด เพราะฉะนั้นแล้วเมื่อจะใช้สถานะในการที่จะดำรงชีวิตอยู่ในประเทศไทยนั้นสมควรที่จะดำรงชีวิตถือเพศเป็นนักบวชแต่อาจจะไม่มีการยอมรับทางคณะสงฆ์ได้กล่าวถึงสิทธิมนุษยชนแล้วก็อาจจะใช้ชีวิตตามปกติถือศีลภิกษุณีได้แต่สิ่งที่ต้องการก็คือว่าเป็นพระภิกษุณีตามคำสอนที่พระพุทธเจ้าได้บัญญัติไว้เท่านั้นแล้ว ผู้เขียนมองว่าถ้าไม่มีผู้นำทางจิตวิญญาณที่มารีกร้องสิทธิในการบวชภิกษุณีก็คือภิกษุณีธัมมนันทาหรือรองศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ ที่ท่านได้ศึกษาในเรื่องของภิกษุณีและเป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัยก่อนที่จะบวชเป็นภิกษุณีออกมาเรียกร้องในส่วนของพุทธบริษัท 4 ว่าต้องมีภิกษุภิกษุณีอุปาสกและอุปาสิกาถ้าไม่มีแบบนั้นแล้วก็คงจะไม่มีการกล่าวถึงหรือว่าเรียกร้องเพราะว่าของเราเองก็เข้าใจเป็นไปตามมติของมหาเถรสมาคมอาคมแล้ว ส่วนตามธรรมเนียมของประเทศไทยเราก็ส่วนใหญ่ก็จะเห็นเฉพาะพระที่เป็นผู้ชาย พระที่เป็นผู้หญิง (ภิกษุณี) ทุ่มจิวรห่มจิวรนั้นก็ไม่ค่อยเห็นในสังคมไทยก็อาจจะเป็นการแสดงเชิงสัญลักษณ์ที่แตกต่างไปถึงแม้ว่าพระพุทธเจ้าจะบัญญัติให้มีพุทธบริษัท 4 มีการรอบคอบในการบัญญัติพระวินัยในเรื่องของเกี่ยวกับวัดที่มีภิกษุณีอย่างมากมายถึงขนาดนั้นแล้วก็ในความเข้าใจของพระในส่วนของเถรวาทนั้นก็ถือว่าขาดสูญไปนานแล้ว

ทางออกของการบวชเป็นภิกษุณีที่อาจจะเป็นไปได้ ได้แก่

1. การไปบวชในต่างประเทศแล้วกลับมาอยู่ในประเทศไทยแต่ว่าการยอมรับก็อาจจะน้อยซึ่งอาจจะมีการตั้งเป็นมูลนิธิเพื่อการบริหารจัดการภิกษุณีไทยมีการทำข้อตกลง (MOU) กับแม่ชีไทยสำนักแม่ชีไทยซึ่งมีอยู่ในประเทศไทยเพื่อสามารถนำคำสอนของพุทธเจ้าที่ได้ศึกษามาเผยแผ่ให้แก่ประชาชนทั่วไปก็จะเกิดประโยชน์แก่แม่ชีหรือภิกษุณีได้
2. การบวชเป็นแม่ชี (อนาคาริก) ซึ่งก็มีไม่น้อยในประเทศไทย อาจจะเป็นทางออกสำหรับสตรีเพศที่อยากประพฤติปฏิบัติจนสามารถบรรลุธรรมได้ เพราะการยอมรับในเรื่องภิกษุณีในประเทศไทยเราเป็นเรื่องยาก การยอมรับให้มีสตรีเข้ามาบวชได้จាកวรรณะและอาชีพต่างๆ โดยไม่มีข้อจำกัด ทำให้ศาสนามีใช้สิทธิโดยสายเลือดหรือโดยวรรณะของบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ พระพุทธศาสนาสอนถึงการหลุดพ้นด้วยการทำความดีด้วยตัวเอง ทำให้สตรีในพระพุทธศาสนาเป็นอิสระจากพันธะทางสังคม (ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, 2539) ผู้เขียนมองว่าเรื่องบางเรื่องก็ตอบโจทย์ทุกเรื่องในทุกบริบทที่แตกต่างกันไม่ได้

3. เข้าไปแก้ ประกาศ ห้ามพระเถรไม่ให้บวชหญิงเป็นบรรพชิต กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม แต่ที่ยากมากกว่ากฎหมายนั้นน่าจะเป็นกฎสังคม ที่เราไม่สามารถแก้ความคิดในยุคเดิมได้ต้องสร้างองค์ความรู้ในทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้เกิดการยอมรับจากสังคม

4. มีการประกาศพระพุทธศาสนาเชิงลึก ปัจจุบันนี้มีวัตรทรงธรรมกัลยาณีภิกษุณีอาราม และ มูลนิธิพุทธสาวิกาวัชรนี้ สร้างโดยพระมหาโพธิธรรมาจารย์ ภิกษุณีโพธิสัตว์ วรมัธยม กบิลสิงห์แม่โขงภิกษุณีธัมมันทา ตั้งแต่พ.ศ. 2503 โดยซื้อที่ดินจากพระนางเจ้าอินทรศักดิ์ดิศจี้ พระนางเจ้าในรัชสมัย รัชกาลที่ 6 แล้วก่อสร้างเป็นวัตรสำหรับผู้หญิง บนเนื้อที่ 6 ไร่ ริมถนนเพชรเกษม กม. 52-53 ต.พระประโทน อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม ใช้ชื่อว่า วัตรทรงธรรมกัลยาณี ภิกษุณีอาราม สะกดตามรูปแบบสันสกฤต โดยรวมชื่อวัตร แปลว่า สถานที่ที่ผู้หญิงมาปฏิบัติธรรม ซึ่งวัตรฯ ได้ก่อสร้างไว้ด้วยทุนส่วนตัว ร่วมกับลูกหลานญาติมิตรฝ่ายโพธิสัตว์ เป็นสถานที่สำหรับผู้มี “หลักใจ” ในการปฏิบัติธรรมเพื่อสร้างบารมีตามรอยพระพุทธองค์เพื่อพุทธภูมิ อาจจะดูน้อยมากสำหรับประชากรของภิกษุณีบริษัทซึ่งปัจจุบันนี้ในประเทศไทยมีพระภิกษุ 298,580 รูป สามเณร 59,587 รูป และมีภิกษุณีประมาณ 200 รูป ซึ่งเป็นพุทธบริษัทได้ด้วยการปฏิบัติ ผู้เขียนจึงสรุปภาพรวมว่า “จะเป็นอะไรก็ไม่สำคัญเท่ากับทำอะไร” คงจะเป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านมาพอสมควร และอนาคตภิกษุณีจะเป็นอย่างไรก็คงต้องติดตามกันต่อไป

สรุป

คำว่า “ภิกษุณี” คือเป็นนิยามศัพท์ที่อาจจะหมายถึงผู้ที่ผ่านกระบวนการในการบวชเป็นสิกขามานาในระยะเวลาที่กำหนดแล้วได้ขอการอุปสมบทเป็นพระภิกษุณีในพระพุทธศาสนาซึ่งภิกษุณีนั่นก็ให้ความหมายโดยตรงก็คือเป็นสตรีเพศที่เข้ามาบวชมีการครองจีวรคล้ายกับพระภิกษุมีการถือศีล 311 ข้อตามพุทธบัญญัติที่พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้ตั้งแต่ 2600 กว่าปีที่ผ่านมา ถึงแม้ในต่างประเทศจะมีการบวช/การอุปสมบทภิกษุณีในประเทศต่างๆ แต่ว่าในประเทศไทยของเราไม่มีการยอมรับโดยเฉพาะองค์กรสูงสุดก็คือมหาเถรสมาคมไม่มีการให้การอุปสมบทแก่ภิกษุณีถือว่าเป็นการขาดสูญไปตั้งแต่สมัยที่พระพุทธเจ้าได้ประทานลงไปแล้วจึงถือว่าไม่มีการสืบทอด เพราะฉะนั้นแล้วเมื่อจะใช้สถานะในการที่จะดำรงชีวิตอยู่ในประเทศไทยนั้นสมควรที่จะดำรงชีวิตถือเพศเป็นนักรบวชแต่อาจจะไม่มีการยอมรับทางคณะสงฆ์ได้กล่าวถึงสิทธิมนุษยชนแล้วก็อาจจะใช้ชีวิตตามปกติถือศีลภาวนาได้แต่สิ่งที่ต้องการก็คือว่าเป็นพระภิกษุณีตามคำสอนที่พระพุทธเจ้าได้บัญญัติไว้เท่านั้นแล้ว ผู้เขียนมองว่าถ้าไม่มีผู้นำทางจิตวิญญาณที่มาเรียกร้องสิทธิในการบวชภิกษุณีก็คือภิกษุณีธัมมันทาหรือว่ารองศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรสุมาลย์กบิลสิงห์ ที่ท่านได้ศึกษาในเรื่องของภิกษุณีและเป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัยก่อนที่จะบวชเป็นภิกษุณี

ออกมาเรียกร้องในส่วนของพุทธบริษัท 4 ว่าต้องมีภิกษุภิกษุณีอุบาสกและอุบาสิกาถ้าไม่มีแบบนั้นแล้วก็จะคงจะไม่มีการกล่าวถึงหรือว่าเรียกร้องเพราะว่าของเราเองก็เข้าใจเป็นไปตามมติของมหาเถรสมาคมอาคมแล้ว ส่วนตามธรรมเนียมของประเทศไทยเราก็ส่วนใหญ่ก็จะเห็นเฉพาะพระที่เป็นผู้ชาย พระที่เป็นผู้หญิง (ภิกษุณี) ทุ่มจิวรหม่จิวรนั้นก็ไม่ค่อยเห็นในสังคมไทยก็อาจจะเป็นการแสดงเชิงสัญลักษณ์ที่แตกต่างไปถึงแม้ว่าพระพุทธเจ้าจะบัญญัติให้มีพุทธบริษัท 4 มีการรอบคอบในการบัญญัติพระวินัยในเรื่องของเกี่ยวกับวัดที่มีภิกษุณีอย่างมากมาถึงขนาดนั้นแล้วก็ในความเข้าใจของพระในส่วนของเถรวาทนั้นก็ถือว่าขาดสูญไปนานแล้ว

ทางออกของการบวชเป็นภิกษุณีที่อาจจะเป็นไปได้ ได้แก่

1. การไปบวชในต่างประเทศแล้วกลับมาอยู่ในประเทศไทยแต่ว่าการยอมรับก็อาจจะน้อยซึ่งอาจจะมิตั้งเป็นมูลนิธิเพื่อการบริหารจัดการภิกษุณีไทยมีการทำ MOU (ข้อตกลง) กับแม่ชีไทยสำนักแม่ชีไทยซึ่งมีอยู่ในประเทศไทยเพื่อสามารถนำคำสอนของพุทธเจ้าที่ได้ศึกษามาเผยแผ่ให้แก่ประชาชนทั่วไปก็จะเกิดประโยชน์แก่แม่ชีหรือภิกษุณีได้
2. การบวชเป็นแม่ชี (อนาคาริก) ซึ่งก็มีไม่น้อยในประเทศไทย อาจจะเป็นทางออกสำหรับสตรีเพศที่อยากประพฤติปฏิบัติจนสามารถบรรลุธรรมได้
3. เข้าไปแก้ ประกาศ ห้ามพระเณรไม่ให้บวชหญิงเป็นบรรพชิต กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม แต่ที่ยากมากกว่ากฎหมายนั้นน่าจะเป็นกฎสังคม ที่เราไม่สามารถแก้ความคิดในยุคเดิมได้แต่ต้องสร้างองค์ความรู้ในทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้เกิดการยอมรับจากสังคม
4. มีการประกาศพระพุทธศาสนาเชิงลึก ปัจจุบันนี้มีวัตรทรงธรรมกัลยาณีภิกษุณีอาราม และ มูลนิธิพุทธสาวิกาวัตรนี้

เอกสารอ้างอิง

- กรุณา เรื่องอุไร กุศลาศัย. (2538). *อินเดียอนุทวีปที่น่าทึ่ง* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: บริษัทสยาม.
- จำนงค์ ทองประเสริฐ. (2513). *บ่อเกิดลัทธิประเพณีอินเดีย เล่ม 1*. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์. (2539). *การพัฒนาสตรีในพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์ ชัญเสน.
- ปาริชาติ สุวรรณบุบผา. (2545). *แม่ชีกับภารกิจทางการศึกษาในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตโต). (2544). *คณะสตรีในพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุขภาพใจ.

- ภิกษุณีธัมมนันทา. (2560). บทบาทสตรีในการทำนุบำรุงส่งเสริมพระพุทธศาสนา. สืบค้น 5 พฤษภาคม 2565, จาก <https://www.thaibhikkhunis.com>
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (บาลี). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ไทย). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- อภิญญา ฉัตรช่อฟ้า. (2562). การสื่อสารทางการเมืองเพื่อสถานะภิกษุณีในประเทศไทย: ศึกษากรณีภิกษุณีธัมมนันทา. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, (8)1, 214-225.